

När män möts

Recension

Henning Bech:

When men meet: Homosexuality and modernity

Polity Press, Cambridge 1997

Homosexualitet är en av de mest betydande organiserande krafterna i det moderna samhället. Detta hävdar Henning Bech i den nyutkomna boken *When men meet: Homosexuality and modernity*. Boken är en översättning och revidering av *Når mænd mødes. Homoseksualiteten og de homoseksuelle*, som publicerades i Danmark för tio år sedan.

Hur kommer Bech fram till påståendet om (den manliga) homosexualitetens centrala roll i vårt slags samhälle? Han inleder sitt resonemang med en kort presentation av några kända former av institutionaliserade relationer mellan män i icke-moderna samhällen, antingen som relationer mellan äldre och yngre ("pederasti") eller som relationer mellan "kvinnlige" män och andra män ("berdache"). Dessa fall indikerar att sexuella relationer mellan män är en universell möjlighet för alla män, säger Bech, åtminstone pekar de på att vissa slag av sexuella relationer mellan män är möjliga för alla män. Men är sådana relationer realiserade i moderna samhällen? För att söka svar på den frågan granskar han surveyundersökningar, går igenom fängelsestudier och konsulterar psykoanalysen. Beskedet blir att det *möjliga* finns en universell homosexualitet i moderna samhällen. Ändå tror han att den finns. Men den är svår att få syn på med hjälp av ordinära vetenskapliga metoder. Homosexualitetens vanligaste existensform i moderna samhällen karaktäriseras nämligen av en dialektik mellan närvaro och frånvaro, kännedom och ignorans, begär och förnekelse. Därför kallar han den för *frånvarande homosexualitet*. Det handlar här inte om sådant som repression, sublimering eller latens, säger han, utan om ett spel, som är en del av det moderna samhällets grundläggande mekanik.

Bech söker stöd för sin tes genom att undersöka och resonera kring en mängd olika fenomen och sammanhang. Han ser till exempel föreställningen om och intresset för den homosexuelle som farlig som ett uttryck för den negativa polen i dialektiken. Han diskuterar manlig konstituering. Att bli en man framstår

som något eftersträvarsvårt men är inte så lätt, något som främjar ett intresse för andra män. Önskan om en identitet flyter lätt ihop med erotisk önskan, om man inte, som i moderna samhällen, förhindrar det genom att förneka homosexualiteten. Gymets förstulna blickar och decentrerade sätt att se indikerar dualiteten. Film visar en homosexualitet som finns överallt, kamouflerad eller öppen, i det senare fallet förnekad eller separerad. Manliga vänskapsrelationers frånvaro i moderna västländer uttrycker homosexualitetens närvaro. Detsamma gäller det moderna samhällets heterosexualisering; den hjälper förnekandet, men den förmedlar även homosexualitet, till exempel genom triangelrelationer. Våld kan utgöra förnekande av, förevändning för och surrogat för homosexualitet. Detta är några av ingredienserna i Bechs argumentation. Och räcker inte detta till, så återstår det faktum att det som skall förnekas oupphörligt dras fram i ljuset, säger han.

Bech ser konturerna av ett dialektiskt maskineri, präglad av ömsesidig förstärkning: ju mer homosexualiteten framstår som en reell möjlighet, desto mer förnekas den. Förnekandet besvärjar just det som skulle förnekas. Han menar att även män som inte skiljs ut som homosexuella men som har "fysisk-orgasmiska" sexuella relationer med män också dras in i den frånvarande homosexualitetens logik. Alla relationer mellan män tycks fångade i denna täta, krampaktiga sammantvining av förnekande och förverkligande. Bech ser frånvarande homosexualitet som en av de huvudsakliga organiserande krafterna i det moderna samhället, i paritet med kapital och byråkrati. Han menar att den kan vara en historiskt specifik formation av ett visst — inte alltid sexuellt, men sexualiserbart — intresse, inneboende i maskulinitet, för vad män kan göra med varandra.

Frånvarande homosexualitet kan bara förstås genom sin knytning till och avgränsning gentemot den andra polen i den moderna formen av erotik mellan män, *de homosexuella*, säger Bech. Han menar att specifika livsomständigheter ger specifika avtryck och inbjuder till specifika svar, de formar kort sagt den homosexuella existensen till en särskild *existensform*. Till den hör vissa bestämda "stämningar", erfarenheter, drömmar, sätt att handla och uttrycka sig samt sociala relationer. Att vara *fel*. *Olust*, som har att göra med rollen, vilken pockar på att ageras ut men som man ändå inte helt kan identifiera sig med. *Ensamhet*, att man inte längre är med "dem", att man i stället lever i staden tillsammans med främlingar. Att vara *observerad*, något som sker så fort man ger sig ut i staden, den homosexuelles livsrum framför andra. Observerad av polis. Man lär sig vaksamhet, skaffar sig en radar, lär sig förena begär med hemlighet, fara och spänning. Men också att vara observerad av och knuten till medicinen. Detta att vara observerad bidrar till en splittring i ett inre och ett yttre. *Blicken*, som är knuten till det ömsesidiga främlingskap som hör staden till. *Signaler*,

som har att göra med att vi i staden i så hög grad är ytor i relation till varandra. *Möten med främlingar. Föreningar, grannskap och nätverk.* Den homosexuelle är *sexualiserad*, beroende på att han så mycket lever i staden, som i sig genererar sexualitet, men också beroende på självbilden, som säger att han är *homosexuell*, en självbild som härrör från vetenskap och omgivning i övrigt. Staden, blickarna, signalerna bidrar till att den homosexuella existensen *iscensätts*. Att leva så mycket i en värld av ytor bidrar till *sensibilitet*, en känsla för vad som finns under ytan. Han befinner sig nära det *feminina*, något som beror på att han definieras som en man som inte är en man, men också på att det i "fiction" mest är kvinnor där han vill vara, det vill säga i erotiska eller sexuella relationer med män. Samtidigt tjänar han på och njuter av att vara *man*. För den homosexuelle blir genus ett projekt, en fråga om val och strategier. Den homosexuelle har en medvetenhet om och särskilda värderingar kring alternativa sätt att förhålla sig till *sex, vänskap, kärlek och livet i stort*. Detta bör förstås som svar på bestämda livsvillkor. Dessa, och ytterligare några, är karaktäristika som Bech tillskriver den homosexuella existensformen.

Bech menar inte bara att den homosexuelle och den frånvarande homosexualiteten är svar på det moderna samhällets villkor utan även det omvända, att de spelar en roll även för andra fenomen som hör till det moderna samhället. Han säger bland annat att den homosexuelle hållit ett omfattande teoretiskt-praktiskt-materiellt maskineri vid liv. Ett maskineri för identifikation, fastställelse av specifika drag och förklaring. Men också ett maskineri för att förhindra och bota honom. Denna apparat är i sin tur del av större apparater för analyser av jaget i det moderna samhället, ett samhälle där självet och bekymret om det blir allt viktigare. Han menar vidare att den homosexuelle fungerar som en accelerator i den process som leder till formering av ytor och till känsla för yta. Här går estetisering och sexualisering samman; båda är grundade i stadens, varornas och de visuella medias värld, och båda främjas av homosexuella som urbana varelser och som producenter av design och bilder. Bech ser homosexuella som det moderna samhällets avant-garde: de har utvecklat en existensform som svar på moderna levnadsomständigheter före och intensivare än andra, något som de är pressade till men också njuter av. Han ser den homosexuelle som en idealisk förkroppsligande av all möjlig ondska i det moderna samhället. Som sådan fyller han en disciplinerande funktion och kanaliserar aggression, till exempel genom att utpekas som syndabock vid de återkommande moraliska panikerna. Mer generellt menar Bech att det är svårt att tänka sig att det moderna samhällets typiska fenomen skulle ha kunnat växa sig starka utan den homosexuelle. Han kastar ljus på, och skuggar, "icke-homosexuellas" intresse av andra män. Han är användbar i utvecklingen av den "frånvarande homosexualiteten" och ger den en särskild slags (icke-)existens. Bech menar att ho-

mosexualitet i sina två former spelar en viktig roll i det komplex av faktorer och fenomen som utgör det moderna samhället: som orsak och verkan, som transportband och koncentrat, som prisma och spegel. Det är därför inte orimligt, menar han, att påstå att moderna samhällen är samhällen där man finner homosexualitet.

Att Bech ser den homosexuelle som en central del av det moderna samhället förhindrar honom inte att förutspå hans försvinnande; samma omständigheter som formar bakgrunden till hans existens verkar också för hans eliminering. Och den homosexuelle hjälper själv till med det. Bech skönjer här två tydliga tendenser: för det första en socio-kulturell homosexualisering; allt fler människor lever under modernitetens villkor och därmed i liknande existensformer. För det andra: en devalvering av vetenskapens roll i sammanhanget, något som har att göra med minskade skillnader i livsstilar och med att vetenskapen inte har lyckats eliminera den homosexuelle. Detta bidrar till en devalvering av även den homosexuelles "sjukhet". Samtidigt revalveras andras "sjukhet" (fler blir föremål för självanalys). Kvar blir skillnaden i sexuell preferens. Den blir dock allt mindre dramatisk genom allmän sexualisering, normkollaps och genom att mer och mer förlorar sin självklarhet för allt fler människor. Sexualitet blir i tilltagande utsträckning en fråga om smak. Motståndet bland "icke-homosexuella" män mot att pröva på erotik och sex med män minskar. En förutsättning för en homogenisering av livsstilar och för ett "happy end" för den homosexuelle är dock, säger Bech, en hög grad av ekonomisk och social jämlikhet.

Detta är vad jag ser som huvuddrag i Bechs resonemang. Boken är ett tungt vägande inlägg i tre livaktiga internationella forskningsdiskussioner på det humanistisk/samhällsvetenskapliga fältet: den om homosexualitet, den om det moderna samhället och dess livsvillkor, den om manlighet. Bech knyter ihop fenomen och sammanhang på dessa fält i en integrerad förståelseram, med homosexualitet och moderna existensvillkor som centrala ingredienser. Att så mycket blir förståeligt inom denna ram är ett tecken på dess styrka.

When men meet kombinerar omfattande lärdom med stor originalitet. Originaliteten yttrar sig på många olika sätt. I sättet att betrakta och undersöka homosexualitet: fenomenologiskt, som väsen. I den mycket konsekvent genomförda sammankopplingen av homosexualitet och modernitet och den åtföljande centrala placeringen av homosexualitet i det moderna samhället. I att Bech inte endast tar sikte på "den homosexuelle" utan även identifierar, karaktäriserar och härleder "den frånvarande homosexualiteten". I förståelsen av homosexualitet som existensform snarare än som diskurs eller identitet (han ser identiteten som en konfirmering av både diskurs och existensform). I den stora vikt han, med riktiga argument, tillmäter staden, inklusive våra dagars "telecity", som existensvillkor för den homosexuelle. I den särskilda sorts sexualitet han

identifierar med anknytning till staden och moderna livsvillkor. I en mängd frågor argumenterar Bech emot vad andra forskare hävdar. Det gäller bland annat föreställningen att den homosexuelles association med feminitet minskat under 1900-talet, liksom synen på homofobi, camp och "queer". Detta är bara några exempel på Bechs självständiga hållning.

Ett par frågor har väckts under min läsning. Den ena gäller förutsägelsen om den homosexuelles och den frånvarande homosexualitetens försvinnande. Bech framför själv vissa omständigheter, till exempel AIDS, som kan hämma rörelsen i den riktningen. Jag ser en möjlig komplikation i den försvagning av välfärdsstaten och ökning av ekonomiska klyftor som just nu tycks ske i många (nord)västländer -- en sådan utveckling skulle, enligt Bechs resonemang, hämma det förlopp som leder till ett "happy end" för den homosexuelle. En annan möjlig komplikation har att göra med genusrelationernas utveckling. Bech säger att den moderne mannen, genom att allt färre områden blir strikt manliga i det moderna samhället, blir alltmer osäker. Det han har mellan benen och vad han kan göra med kvinnor med den blir allt viktigare. Den homosexuelle gör inte så med kvinnor, därför är han inte en man utan en kvinna. Om nu denna utveckling i riktning mot allt färre strikt manliga områden skulle fortsätta, skulle enligt Bechs resonemang feminiseringen av den homosexuelle förstärkas. Detta skulle främja ett ökat avstånd mellan homosexuella och andra män.

When Men Meet är uppdelad i en huvudtext om 220 sidor och i en 55 sidor omfattande notapparat. I den senare behandlas frågor som bedömts som intressanta mest för de särskilt forskningsintresserade. Denna uppdelning betyder inte att huvudtexten är extra lättillgänglig, den är tät.

Henning Bechs bok framstår fortfarande, tio år efter att den i sin första version gavs ut i Danmark, som nydanande och mycket tankeväckande.

Arne Nilsson

Homosamhället i lexikon

Recension

William Stewart (red.):

Cassell's queer companion: A dictionary of lesbian and gay life and culture

Cassell, London och New York 1995

Förebilden för den här typen av handbok är t. ex. *The Oxford companion to English literature* (1932, senaste rev. uppl. 1995). Ett antal liknande "companions" har sedan tillkommit. Allteftersom olika ämnesområden blir institutionaliserade uppstår ett behov att samla de kunskaper som behövs för att "förstå" det både bland dess akademiska företrädare och den s. k. allmänheten. Detta gäller även "gay studies". Men givetvis grundar sig denna "companion" även på mer subversiva premisser. Resultatet av denna inbyggda konflikt blir en rad intressanta perspektivförskjutningar och kulturkrockar. Så tycks ABBA, Christina (den svenska drottningen med engelsk stavning), Queen Christina (filmen) samt Greta Garbo vara de svenska uppslagsorden. De två finska jag upptäckt är jockstrap, vars uppfinnare var av finsk härkomst, och Tom of Finland. Den slutliga produkten är en underhållande blandning av stort och smått, högt och lågt, av historiska fakta, samtida sexualpolitik och popkulturens alla yttringar och ikoner.

Att tillfredsställa alla läsaes behov av information är en omöjlig uppgift. Perspektivet här är mycket tydligt den engelskspråkiga världens, från London via New York och San Francisco till Sydney. Detta är inte så mycket att säga om; engelska är vår tids och gaykulturens *lingua franca*. Samtidigt har denna alltid haft en internationell dimension, och i den här handboken finns också en vilja att inkludera framför allt tysk och fransk historia och kultur liksom antropologiskt material från tredje världen. Som svensk kan man känna sig något utanför, men det kompenseras av den häpnad man t. ex. erfar inför upplysningen att Mona's var en "San Francisco working class lesbian bar [...] opened in 1936". Kan man tänka sig något liknande på Söder i trettioalets Stockholm? Knappast.

Vad skulle man önska sig om *Cassell's queer companion*, i likhet med olika Oxford companions, kommer i reviderad upplaga? Förhoppningsvis skall en del av den nu aktuella aidsdiskursen och sexualpolitiska debatten då vara av historiskt intresse och höra hemma i andra sammanhang. I stället skulle man